

21st Century Aid Recognising Success and Tackling Failure

Oxfam International

London i New York: Oxfam, 2010., 58 str.

doi: 10.3935/rsp.v18i1.955

Znanstvena koplja i političke rasprave širom svijeta lome se oko pitanja treba li pomagati zemljama u razvoju jer se često ističe da ih se time samo zadržava u siromaštvu i nerazvijenosti. Mnogi su autori isticali kako se time samo tove ionako debele lokalne političke elite, potiče korupcija i otežava, ako ne i onemogućava, gospodarski razvoj. Među njima se posebno ističu W. Easterly u knjizi *The White Man's Burden* iz 2007.; D. Moyo u publikaciji *Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa* iz 2009. te W. Duggan i R.G. Hubbard s djelom *The Aid Trap: Hard Truths About Ending Poverty* iz 2009. Gotovo da i nije bilo branitelja programa pomoći Trećem svijetu, a u doba gospodarske krize još su se pojačale tvrdnje kako čak ni bogati Zapad nema sredstava za pomoć siromašnima u Africi i drugim nerazvijenim područjima.

Istina gotovo nikada nije jednoznačna pa je stvarno pohvalno kako je velika svjetska humanitarna organizacija »Oxfam« u svojoj nedavnoj publikaciji pod nazivom *21st Century Aid Recognising Success and Tackling Failure* (»Pomoć u 21. stoljeću: prepoznati uspjeh i osloboditi se neuspjeha«) vrlo jasno i argumentirano istaknula prednosti i nedostatke pomoći zemljama u razvoju. »Oxfam« ističe kako pomoć ima presudnu ulogu u spašavanju milijuna života. Nedavne su kritike napale programe pomoći pa se navodeći neuspješne pojedinačne primjere tvrdilo kako pomoć treba posve ukinuti ili značajno smanjivati. Autori ove publikacije vjeruju kako je to netočno i neodgovorno. Stoga kroz svo-

ja obrazloženja naglašavaju kako postoji značajan prostor za poboljšanje kakvoće pomoći u 21. stoljeću te kako je ona nužna ne samo u spašavanju života, nego i više nego potrebna u razvijanju sposobnosti siromašnih zemalja i stanovnika da pronađu svoj put iz bijede. U izvještaju se vrlo jasno navodi kako pomoć sama po sebi ne može riješiti sve probleme ljudi koji žive u siromaštvu ili ublažiti pretjerane nejednakosti, ali ipak može osjetno poboljšati kvalitetu njihovog života i osnažiti ih za samostalno poslovanje i brigu o obiteljima.

Kritičari ističu pojedinačne slučajeve i poopćavaju kako je pomoć općenito štetna jer dovodi i do stvaranja **ovisnosti** o tuđoj pomoći i slabljenju oslanjanja na vlastite snage. Autori ove studije slažu se kako nije svaki oblik pomoći uspješan te da se programi pomoći mogu i moraju znatno poboljšati. Ali poboljšanje učinkovitosti i ciljanosti programa ne mora značiti ukidanje pomoći. Nadalje, značajna se sredstva pod izlikom ublažavanja siromaštva i nejednakosti često troše na skupe konzultante ili na razvoj paralelnih struktura koje su odgovorne donatorima, a ne onima koji trebaju pomoć. Naravno da je takvo ponašanje prilično veliko jamstvo neuspjeha.

Potreba za kvalitetnom i predvidivom pomoći u 21. stoljeću sada je gotovo veća nego ikada ranije. Svjetska gospodarska kriza neproporcionalno je pogodila siromašne zemlje, uzrokovala izuzetno ozbiljne gospodarske probleme i stvorila velike manjkove u njihovim sustavima javnih financija. Zemlje s niskom razinom bruto domaćeg proizvoda po stanovniku jako su

pogođene porastom cijene hrane i energenata, smanjenim mogućnostima izvoza i poskupljenjem kapitala na svjetskom tržištu tako da su mnogi njihovi stanovnici ponovno pali ispod linije siromaštva. Stanje je dodatno pogoršano neizvjesnostima i teškoćama vezanima uz klimatske promjene.

»Oxfam« ističe kako je svijet danas na raskrižju. Pomoć u 21. stoljeću ne smije biti politički motivirana nego treba omogućiti zemljama Trećeg svijeta razvoj poljoprivrede i poduzetništva, izgradnju vitalne infrastrukture te osiguranje i unapređenje najvažnijih javnih usluga kao što su zdravstvena zaštita i obrazovanje. Međunarodna pomoć treba poticati odgovornost vlasti prema građanima i potaknuti njihovo sudjelovanje u donošenju odluka koje utječu na njihov život. Posljednjih je godina mnogo toga postignuto, ali još mnogo toga treba učiniti u skoroj budućnosti.

Autori izvještaja priznaju kako su kritike upućene sustavu pomoći vrlo često utemeljene i opravdane. One su posve legitimne i dobrodošle. Pomoć se ne smije odobravati iz pogrešnih razloga, davati krivim ljudima i pružati na neučinkovite načine. Iako su moguće i potrebne mjere za smanjivanje ovisnosti od pomoći, njezino potpuno ukidanje dovelo bi do ogromnog povećanja broja stanovnika izloženih siromaštvu.

Vlade koje primaju pomoć moraju udovoljiti unaprijed utvrđenim zahtjevima donatora vezanima uz smanjivanje siromaštva. One također moraju poboljšati svoju odgovornost i unaprijediti upravljanje javnim financijama i javnom potrošnjom. Što će više donatorske vlade usmjeriti svoju pomoć na smanjivanje siromaštva, to će ona biti manje izgubljena na raznovrsne političke i ekonomske neodgovarajuće namjere. Ustvari, umjesto da potiče korupciju, međunarodna pomoć može biti presudno sredstvo u njezinom ograničavanju

i suzbijanju. U Mozambiku je Nacionalni ured za reviziju, osnovan uz stranu pomoć, znatno unaprijedio sposobnosti vlade i stanovništva u nadziranju opravdanosti javne potrošnje. U Azerbejdžanu i Gruziji strani su financijski izvori imali presudnu ulogu u osnaživanju kapaciteta lokalnih vlasti u jačanju odgovornosti prema građanima i slijedom toga povećanju poreznih prihoda.

Kritičari tvrde kako pomoć ne dolazi do predviđenih korisnika jer nestane zbog korupcije. Određeni dio pomoći sigurno se izgubi na taj način, ali se pritom zaboravlja kako se pomoć pruža na najopasnijim i najsloženijim područjima u svijetu gdje su vrlo slabe institucije i vladavina prava. Korupcija često postoji jer uz svaku osobu koja prima mito postoji i ona koja ju daje. Jedan od bitnih načina ograničavanja korupcije jest ukidanje skloništa za ukradenu imovinu u bankama i financijskim ustanovama razvijenog svijeta i dosljedna borba donatora u njihovim zemljama protiv pojedinaca i tvrtki koje se nezakonito ponašaju u inozemstvu.

Kritičari pomoći tvrde kako se zbog pomoći onemogućava gospodarski razvoj, ali je činjenica da ljudi slabo mogu raditi i zarađivati ako su slabog zdravlja, ako nemaju mogućnost obrazovanja, usavršavanja i nalaženja zaposlenja u službenom gospodarstvu. Istraživanja su pokazala kako samo posljedice malarije u Africi izazivaju godišnju štetu od 12 milijardi dolara zbog gubitaka ljudskih života pa bi njezino uklanjanje moglo omogućiti povećanje BDP-a crnog kontinenta za približno 1,3%. Financiranjem kupnje desetak milijuna mreža protiv komaraca u posljednjih pet godina, međunarodna pomoć je omogućila poticanje gospodarskog rasta širom svijeta, posebice u Africi.

Umjesto što primaju stranu pomoć, kritičari smatraju kako zemlje u razvoju trebaju naglasak staviti na izravna strana ulaganja. Ona sigurno mogu i trebaju imati snaž-

niju ulogu u postizanju gospodarskog razvoja zemalja Trećeg svijeta, ali zasad nisu dovoljna za financiranje osnovnih usluga tamošnjem stanovništvu. Međunarodna pomoć u 21. stoljeću treba stvoriti ekonomske preduvjete za gospodarski razvoj koji bi bio od koristi siromašnima, prije svega razvojem ljudskog kapitala i izgradnjom infrastrukture poput mreže putova i opskrbe električnom energijom, kako bi te zemlje biti privlačnije stranim ulagačima.

Uspjesi međunarodnih organizacija u pružanju pomoći jasno pobijaju isključivost teze o štetnosti međunarodne pomoći te je u posljednjem desetljeću 4 milijuna osoba liječeno kao HIV pozitivni, broj djece koja prežive dob od pet godina povećao se za više od 4 milijuna, a zahvaljujući međunarodnoj pomoći 33 milijuna učenika redovito polaze školu. Donatori su ujedno bolje naučili kako smanjiti gubitke kod dodjeljivanja pomoći.

Usprkos naraslim potrebama, udio bruto domaćeg prihoda koji razvijene zemlje izdvajaju za pomoć Trećem svijetu ostaje ispod 0,7%, što je cilj koji su zadali Ujedinjeni narodi još 1970-ih. Jedine zemlje u svijetu koje su 2009. dosegle ili čak premašile navedeni udio bile su Danska, Luksemburg, Nizozemska, Norveška i Švedska. Bez značajnijeg povećanja izdvajanja za međunarodnu pomoć, najveći donatori u svijetu neće dostići navedeni udio sve do 2050. Prema predviđanjima, Njemačka ga

neće dostići do 2027., a SAD tek 2055. godine.

Pred cijelim svijetom stoje zahtjevne i ozbiljne zadaće. Međunarodna pomoć - čak i u 21. stoljeću - neće biti dovoljna da izvuče sve siromašne ljude iz bijede i pruži im pristojan život. Ali zajedno s odgovarajućim gospodarskim i političkim reformama, može se poboljšati život mnogih stanovnika širom svijeta. Za navedeno je potrebno razvijati mogućnosti i donatora i primatelja u smanjivanju siromaštva i nejednakosti te poticanja gospodarskog rasta. Međunarodna se pomoć mora pružati kroz više sustava i načina, a kad god je moguće ona mora biti usmjerena na jačanje ljudskih kapaciteta i poticanje transparentnosti kod donošenja odluka. Svi dionici trebaju odlučno uklanjati poticaje i mogućnosti za korupciju, poštivati ljudska prava te tražiti veću odgovornost svih uključenih. Zemlje primatelji trebaju stvarati zakonski i institucionalni okvir u kojem će organizacije civilnog društva nezavisno i nesmetano moći nadzirati korištenje pomoći, osnivati i snažiti službe javnog pravobraniteljstva i državne revizije te razvijati samostalnost i stručnost pravosudnog sustava. Naravno da nitko nema toliko koristi od izlaska iz siromaštva kao same siromašne osobe, ali i bogati mogu imati veliku korist od smanjivanja bijede i nejednakosti u svijetu.

Predrag Bejaković